

УДК 02:061.231(497.1)“1918/1941”
Прегледни рад

Друштво југословенских библиотекара – деловање и домети

Биљана М. Ђурашиновић
biljana.djurasinovic@gmail.com

Сажетак

Циљ рада је да се прикаже историјски развој Друштва југословенских библиотекара, које је у периоду између два светска рата представљало најважнију сталешку и струковну организацију у области библиотечке делатности. У првом делу рада описан је развој библиотечког законодавства кроз појединачне акте, настале пре оснивања Друштва југословенских библиотекара, а у другом делу оснивање и његов рад. Трећи део рада осветљава допринос Друштва југословенских библиотекара развоју библиотечке делатности. Наиме, кроз рад Првог и Другог конгреса видљива је жеља да се библиотечка делатност у Краљевини Југославији уреди према међународно важећим стандардима. Четврти део рада посвећен је раду Друштва у периоду пре Другог светског рата и постепеном гашењу његових активности. У раду је дат и осврт на личности које су, вођене идејама дефинисаним у оквиру активности Друштва југословенских библиотекара, допринеле развоју библиотечке делатности, чак и у периоду после Другог светског рата.

Кључне речи:

Друштво југословенских библиотекара, историјат, значај, Србија, библиотекарство, 1918–1941, *Правила Друштва југословенских библиотекара*, образовање библиотекара, међународна сарадња

Увод

Примарни извор који је послужио за израду овог рада је документација Друштва југословенских библиотекара – Главна управа, која се као део Фонда Министарства просвете Краљевине Југославије чува у Архиву Југославије. Поред тога, рад Друштва југословенских библиотекара може се пратити и кроз неколико текстова објављених у периоду пре и после Другог светског рата. У њима је описан начин рада и делатност Друштва југословенских библиотекара, али није извршена детаљнија анализа „Предлога закона о јавним библиотекама“, који представља први покушај да се спецификује и правно регулише делатност овог типа библиотека. Друго питање, којем у постојећој литератури није била посвећена пажња, односи се на начин на који је Друштво југословенских библиотекара утицало на Библиотекарско друштво Србије и његов рад. Из доступне документације видљиво је да је у оквиру Библиотекарског друштва Србије, које је основано 14. децембра 1947. године, остварена већина задатака постављених у предратном периоду.

О доприносу који су остварили библиотекари са територије Србије говори и чињеница да су

иницијативу за оснивање Друштва југословенских библиотекара покренули библиотекари Универзитетске библиотеке у Београду, две године пре званичног оснивања. У периоду од 1931. до 1937. године Главна управа Друштва била је и управа београдске секције, а 1940. године, након иступања библиотекара Хрватске, годину дана раније, и затварања словеначког огранка, изабрано је ново руководство, које је претходно било на челу београдске секције. Главна управа такође је била задужена за архиву и благајну Друштва. Београдска секција Друштва југословенских библиотекара значајна је и због организовања стручних предавања и рада на образовању библиотечког кадра.

Ако се анализира документација Библиотекарског друштва Србије¹, може се закључити да су управљачка структура и чланови Друштва имали свест о раду и значају Друштва југословенских библиотекара, што указује на континуитет у развоју делатности кроз постојање стручне организације.

¹ Архива Библиотекарског друштва Србије, од оснивања до данас, чува се у Народној библиотеци Србије, где је и седиште Друштва.

Библиотечко законодавство у актима пре оснивања Друштва

Према ономе што сада знамо, први документ донет по завршетку Првог светског рата, а који се тицао делатности библиотека, био је један правилник усмерен на уједначавање стручног рада. *Правила народних књижница и читаоница*², која је Министарство просвете прописало још 1920. године, садрже и податак о одлуци према којој све народне књижнице које нису основане према овим *Правилима*, морају да се са њима усагласе. Додатно, у архивској грађи постоје и подаци о народним књижницама и читаоницама које су основане непосредно после Првог светског рата, а примењивале су ова *Правила*.

Недуго затим, у „Закону о државним чиновницима” из 1923. године, помиње се *библиотечка стџрука*. Према тумачењу Игора Вукоњанског³, овај појам имао је тројако значење: послова из државне управе у најширем контексту; специјализованих стручних послова из делокруга рада министарства, што је обухватало и стручна знања и образовање специфично за послове из ресора тог министарства; звања чиновника.

У оквиру „Закону о штампи”, који је усвојен 1925. године (са изменама и допунама из 1929. године⁴), у вези са прописима у области библиотечке делатности, дефинисан је начин расподеле обавезног примерка, који је чак и данас значајан за израду националне библиографије али и попуњавање библиотечког фонда. Други прописи који се тичу библиотечке делатности у оквиру овог закона нису разматрани, због чега је извршена његова детаљнија ревизија у „Закону о јавним библиотекама”, који је у својој коначној верзији послат на усвајање Министарству просвете, али није усвојен до почетка Другог светског рата.

За образовање библиотечког кадра значајна су *Правила о полагању државног стџручног испитица за прелаз чиновника Народне библиотеке у Београду из*

*привривних у помоћне групе*⁵, која су донета 1928. године.

У погледу закона везаних за библиотеке као институција културе, према документу⁶ број 465/1929 од 19. априла 1929. године извршена је коначна редакција пројекта „Закон о библиотекама”. Посебна пажња посвећена је типовима библиотека и начину њихове организације. У раду комисије која је извршила редакцију пројекта учествовали су: Стева Нешић, Михаило Р. Поповић, Фрањо Францев, Милош Зечевић⁷ (1880–1955), Светозар Матић⁸ (1887–1975) и Урош Џонић⁹ (1887–1968).

У њему се, између осталог, каже „приступајући изради овога пројекта закона о библиотекама, комисија је пошла са гледишта да су библиотеке, и то јавне, неопходно потребне установе којима је задатак да прибирају средства за научне студије и просветни рад”¹⁰. Такође је истакнут и проблем који и данас прати поједине библиотеке као установе: захтевају велике издатке, а корист од њих, у материјалном смислу, није одмах видљива.

Према закључцима комисије, у том периоду је постојао велики број библиотека затвореног типа, које су биле доступне ограниченом броју корисника. Запослени у тим установама најчешће су били људи којима то није основно занимање, а није утврђено ни у којој мери су водили рачуна о фонду библиотеке. Према њиховом мишљењу, било је потребно успоставити неколико добро уређених и снабдевених јавних библиотека, од којих би корист имали сви грађани. Изражена је и потреба да самоуправна тела, из сопствених средстава, помогну издржавање библиотека. Такође, извршена је подела библиотека на три реда. Први ред чиниле су библиотеке о којима је бринула држава, док су библиотеке другог и трећег реда биле под управом самоуправних тела, тј. области и општина. Пројектом је било предвиђено и оснивање одељка у оквиру Општег одељења Министарства просвете, који би водио рачуна о библиотекама под његовим надзором.

⁵ Коста Кумануди, „Правила о полагању државног стручног испита за прелаз чиновника Народне библиотеке у Београду из приправних у помоћне групе”, *Просветни гласник* 1, год. XLIV (јануар 1928): 1–5.

⁶ АЈ, Фонд Министарства просвете Краљевине Југославије, Друштво југословенских библиотекара – Главна управа, 66, 339, 579.

⁷ Историчар и књижевник, тадашњи управник Народне библиотеке Србије.

⁸ Тадашњи помоћник управника Народне библиотеке Србије.

⁹ Тадашњи управник Универзитетске библиотеке у Београду.

¹⁰ АЈ, Фонд Министарства просвете, Друштво југословенских библиотекара – Главна управа, 66, 339, 579.

² АЈ, Фонд Министарства просвете Краљевине Југославије, *Зборник расписи Министарства просвете о раду на народном просвећивању и Правила народних књижница и читаоница*, 66, 262, 503.

³ Игор Вукоњански, „Развој српске државности и положај државних чиновника”, *Баштина* 33 (2012): 322.

⁴ Након Прокламације краља Александра I Карађорђевића (владао од 1922. до 1934) извршене су и измене у „Закону о штампи”, које су се углавном односиле на начин коришћења одређених публикација.

Што се особља библиотека тиче, Комисија је сматрала да би управник Народне библиотеке у Београду требало да се, у правима која се односе на исплату личног дохотка, изједначи са редовним професором универзитета, управници осталих са ванредним професором, а после 25 година службе такође са редовним. У библиотекама првог и другог реда уведена су звања библиотекара и библиотекарског приправника. На крају пројекта чланови комисије су закључили да „библиотеке, ако се хоће да оне буду од стварне користи науци и просвети, морају се старати да пажљиво прате развој науке и књижевности, да набаве и да имају све научне и књижевне списе од вредности и значаја“¹¹. На основу овог документа Друштво југословенских библиотекара урадило је допуне и сачинило „Предлог закона о јавним библиотекама“, што показује опредељеност тадашњих библиотекара да се вредности светског библиотекарства примењују и у нашој средини. Нажалост, њихов ентузијазам у великој мери није био прихваћен у владајућим структурама, али је дао значајан допринос континуитету развоја библиотечке делатности на нашим просторима, о чему ће бити више речи у делу текста који се односи на оснивање и структуру Друштва.

Оснивање Друштва југословенских библиотекара и његова структура

Друштво југословенских библиотекара основано је 1931. године, иако је одлука о томе донесена на београдској Конференцији библиотекара која је одржана 20. новембра 1929. године. Наиме, на предлог библиотекара Универзитетске библиотеке у Београду, Милице Војиновић и Љубице Марковић, које су обишле библиотеке истог типа у Загребу и Љубљани, сазива се Конференција библиотекара Универзитетске библиотеке и Народне библиотеке у Београду, на којој је прихваћена идеја о његовом оснивању. Посебна радна група накнадно је израдила *Предлог правила Друштва* и послала га на усвајање.

*Правила Друштва југословенских библиотекара*¹² потврдило је Министарство унутрашњих дела 25. новембра 1930. године, а Министарство просвете 1. августа 1931. године. Задатак Друштва, како је дефинисано *Правилима*, био је рад на унапређењу

библиотекарства у Краљевини Југославији, које ће на тај начин успешније помагати науку и просвету. Друштво је радило по „Закону о удружењима, зборовима и договорима“, који је објављен у *Службеном листу Краљевине Југославије* од 28. септембра 1931. године¹³.

Постављени су главни циљеви Друштва: праћење развита науке о библиотекарству и њених помоћних грана; усавршавање чланова и припрема библиотечког подмлатка преко оснивања библиотечарске школе и организације периодичних националних курсева и предавања; издавање стручних публикација и оснивање фонда из кога би се финансирани стручни радови чланова и одлазак на усавршавање у земљи и иностранству; остваривање контаката са сличним организацијама у земљи, као и институцијама од значаја за библиотечку делатност у циљу побољшања положаја службеника; рад на издавању годишњака југословенских библиотека; оснивање и ширење библиотека у земљи и помоћ у њиховом раду; рад на организовању библиотека које треба да буде изведено по прописима и захтевима савремених кретања у струци; рад на стандардизацији библиотечких послова; остваривање међубиблиотечке сарадње; давање стручног мишљења у погледу питања библиотека и библиотечког кадра; учешће на међународним конгресима библиотекара и одржавање веза са стручним организацијама библиотекара у иностранству.

Кроз *Правила* је изражена потреба за оснивањем Централног библиографског института који би се бавио израдом југословенске библиографије, што је и остварено 1949. године, када почиње да ради Југословенски библиографски институт. Други важан задатак био је установљење установе за израду заједничког каталога свих библиотека у земљи, што је такође остварено после Другог светског рата.

Структуру Друштва југословенских библиотекара чинили су: редовни чланови, ванредни чланови, чланови помагачи, чланови утемељивачи, чланови добротвори и почасни чланови. За сваку појединачну групу дефинисана су правила на основу којих су бирани. Пријем у чланство вршио се на основу одлуке секцијске Управе друштва, а чланови су могли да учествују на скупштинама и конгресима, да присуствују курсевима, предавањима и рефератима које Друштво буде приређивало.

¹¹ Исто.

¹² Исто.

¹³ Љубинка Башовић, „Друштво југословенских библиотекара 1931–1941“, *Библиотекар* 33, 1–6 (1981): 62.

Органи Друштва делили су се на: централне, које су чинили: Конгрес, Главна управа и Надзорни одбор, и локалне, које су чинили: Скупштина чланова секције, Управа секције и Повереништва за територије секција и поједина места.

Конгрес је имао неколико функција од којих су најзначајније биле: доношење одлуке о изменама и допунама правила Друштва, разрешавање чланова Друштва и избор нових, решавање жалби које су поднете на рад Главне управе Друштва, итд.

Главна управа Друштва састојала се од петнаест чланова, од којих је седам морало имати стално пребивалиште у Београду. Чланови су међусобно бирали председника, потпредседника, секретара и благајника, а службену преписку потписивали су председник и секретар. У надлежности чланова било је: представљање Друштва пред органима власти; извршавање одлука Конгреса; регулисање рада Друштва у складу са одлукама Конгреса и *Правилима*; брига о целокупној имовини Друштва, осим оног који је у надлежности секцијских група, као и брига о повећању друштвених прихода; решавање жалби на рад секцијских група; одређивање повереништва у местима где није постојала могућност избора секцијске управе; потврда избора секцијске Управе и њена контрола на основу правила и упутстава Конгреса; објашњење правила и прописивање пословника за рад локалних органа Друштва; давање стручног мишљења о питањима која су од значаја за библиотечку делатност, када то захтевају поједина удружења, лица или институције које могу имати значајан утицај на струку; брига о остварењу друштвених циљева.

Могло би се рећи да је, са данашњег становишта, Главна управа имала промотивну и протективну улогу у раду Друштва: промотивну јер је преко давања стручног мишљења и остварења друштвених циљева ширила идеје о општој доступности информација и значају библиотека у том процесу, а протективну јер је кроз ширење секција и повереништава доприносила да, у оквиру њих, постоји институционална заштита стручних лица и библиотечке делатности у целини.

Надзорни одбор водио је рачуна о свим пословним књигама Главне управе и о томе подносио извештај Конгресу. Састојао се од три члана и њихових заменика који су бирани на редовном Конгресу.

Свака секција имала је своје председништво које се састојало од три члана, а сваке године одржаване су скупштине. У надлежности Скупштине

секција било је: решавање извештаја секцијске Управе, разрешење и постављање нове Управе; предлагање и решавање питања која су на дневном реду. Чланови других секција могли су учествовати у раду секција чији нису чланови, али нису доносили одлуке од значаја за рад те секције. Међу најзначајнијим задацима Управе секција било је: извршавање одлука Скупштине и Главне управе Друштва; брига о имовини друштва на територији секције; вођење евиденције о свим библиотекама на њеном подручју, итд.

У оквиру Друштва постојали су и локални органи који су обухватили: повереништва за подручје одређене секције и повереништва за одређена места на њеној територији. Наиме, у местима где због локалних прилика и малог броја уписаних чланова нису могле да се организују секцијске управе, отворана су повереништва за подручје одређене секције, на предлог Главне управе. Другу групу чинила су повереништва која су отворана у местима у којима би, с обзиром на број чланова и локалне прилике, ради интереса Друштва, било корисно да постоје. Њихов рад био је регулисан споразумом између управа секције и Главне управе.

Први и Други конгрес Друштва југословенских библиотекара

Први конгрес Друштва југословенских библиотекара одржан је 28. и 29. новембра 1931. године у Загребу, у присуству око 60 чланова.

Управа београдске секције је до сазивања овог конгреса обављала функцију Главне управе, а у почетку је радила са по једним представником из Загреба и Љубљане. Радила је у саставу: Светозар Матић, председник, Милица Војиновић, секретар, и Павле Стефановић, члан. Према речима Љубинке Башовић¹⁴, чланови београдске секције су, пре одласка на Конгрес, одржали 6. новембра 1931. Прву годишњу скупштину и позвали неуписане библиотекарe да приступе организацији.

„Према раније утврђеном програму, питање југословенске националне библиографије била је тема реферата београдске секције, питање обавезног примјерка – загребачке секције, а поједина организациона питања – тема реферата щубљанске секције“¹⁵.

¹⁴ Исто: 66.

¹⁵ Исто: 67.

Током трајања Конгреса истакнуто је да би требало донети „Закон о јавним библиотекама“ и дати додатна разјашњења, у вези са обавезним примерком, који се помиње у „Закону о штампи“. Наиме, њиме није било прецизно регулисано шта се доставља као обавезни примерак, па је затражено да се законским путем дају објашњења чланова 7 и 8, тако да се под именом новина и повремених списа обухвате све штампане ствари, независно од штампарске технике. То је било значајно и за израду југословенске библиографије и у ту сврху предложено је да се оснује заједнички одбор који би саставио упутства за њену израду и издавање.

Посебна пажња посвећена је већ поменутом „Закону о јавним библиотекама“, а учесници су истакли да је потребно да се, у сарадњу са надлежним органима, унесе законска одредба о обавезном оснивању и изградњи јавних комуналних библиотека, како у градским, тако и у сеоским општинама. Др Марија Илић Агапова (1895–1984)¹⁶ предлагала је да се обрати пажња на њихов развој, а да би, у оквиру законског дефинисања, у одбору требало да учествује и представник који се бави проблемима овог типа библиотека.

Од министра просвете затражено је и да „Закон“ буде израђен у сарадњи са Друштвом југословенских библиотекара.

„Предлогом закона о јавним библиотекама“ дефинисано је да су јавне библиотеке под надзором Министарства просвете и да се оснивају да помажу научни и просветни рад. Такође, извршена је и подела јавних библиотека на државне и самоуправне. Предвиђено је да се државне библиотеке оснивају Краљевским указом на предлог надлежног министарства, а издржава их држава, док се самоуправне оснивају одлуком самоуправних власти по одобрењу Министарства просвете.

Издржавање самоуправних библиотека било је из буџета самоуправних тела, а висина кредита одређивала се уредбом.

Према претходно наведеном може се уочити да није извршено јасно разграничење према типовима библиотека. Према одредбама Закона, „јавним“ библиотекама сматране су и државне библиотеке (Народна библиотека Србије, Национална и свеучилишна библиотека у Загребу,

Универзитетска библиотека у Београду) и остале библиотеке које је основала држава. Према типу библиотека, јавним (у савременом смислу) како је то дефинисано у оквиру „Закона“, могле су се сматрати самоуправне библиотеке, које „прикупљају и што ширем читалачком кругу стављају на расположење дела са забавном, научном и поучном садржином у циљу подизања опште народне просвете, умног, моралног и професионалног развитка ових народних редова.“¹⁷ „Закон“ је предвиђао и начин рада самоуправне библиотеке (избор управника, начин финансирања, избор особља, итд).

У оквиру прелазних наређења било је предвиђено да библиотеке које из надлежности државе прелазе у надлежност самоуправа остају на државном буџету још годину дана након доношења Закона и морају припремити све што је потребно за тај прелазак. Локалне самоуправе су, у оквиру сопственог буџета, одређивале суму потребну за издржавање и функционисање библиотека. То се посебно односило на Народну библиотеку у Нишу и Народну библиотеку у Крагујевцу.

Пројекат Друштва који се односио на „Закон о јавним библиотекама“ упућен је Министарству просвете 4. јануара 1936. године. Разлика у односу на друге пројекте сличне садржине била је у томе што је израђен уз сагласност свих секција Друштва.

Иако је „...у Финансијском закону за 1939/40. годину Господин Министар просвете добио и овлашћење да може донети уредбу о јавним библиотекама, са законском снагом – али су то сада омеље унутрашње и спољне прилике, и тако тај Закон, толико потребан нашој општој просвети, још није донет“¹⁸.

У оквиру Конгреса изабран је и управни одбор који су чинили: Урош Џонић, Марија Илић Агапова, Љубица Марковић, Светозар Матић¹⁹, Павле Стефановић²⁰, др Иван Суботић²¹, Милица Војиновић. Сви су били чланови београдске секције Друштва. За њихове заменике именовани су: Људмила

¹⁶ У периоду између два светска рата управник Библиотеке и Музеја града Београда.

¹⁷ АЈ, Фонд Министарства просвете, Друштво југословенских библиотекара – Главна управа, 66, 339, 579.

¹⁸ Милица Војиновић, „Друштво југословенских библиотекара“, *Гласник Народне библиотеке: годишња библиографија Народне библиотеке и извештаји о раду* 1, 3–4 (1940): X–XII.

¹⁹ Тадашњи помоћник управника Народне библиотеке у Београду.

²⁰ Тадашњи асистент Универзитетске библиотеке у Београду.

²¹ Тадашњи секретар Министарства спољних послова у Београду.

Михајловић²², Иванка Пилетић²³, Радмила Чолаковић²⁴, Бранко Милаковић²⁵, др Марио Крмпотић²⁶, Петар Драцински²⁷, др Михаило Стојановић²⁸. Поред чланова београдске секције било је изабрано пет чланова загребачке и три члана љубљанске секције са заменицима.

Истакнуто је да би чланови Главне управе Друштва требало да омогуће: израду каталога научних и других чланака штампаних у часописима, новинама и другим повременим публикацијама, израду централног каталога свих јавних, научних и стручних библиотека и покретање стручног библиотекарског часописа.

Други конгрес Друштва југословенских библиотекара одржан је 1937. године у Београду. Поново је истакнуто да је потребно доношење „Закона о јавним библиотекама“ на основу пројекта који је предат Министарству просвете на сагласност. У случају да то није могло да се изврши, предложено је да се специјалним прописима и уредбама, или изменама тадашњих законских прописа, регулишу следећа питања: додељивање обавезног примерка; положај библиотечког особља; изузимање јавних научних и народних библиотека од прописа о забрани набављања домаћих и страних књига (с обзиром на документациону важност ових дела за научни рад и могућност постављања ефикасних граница њиховој употреби); питање међусобне размене књига домаћих библиотека под условима специјалних олакшица у поштанској тарифи; питање приступања југословенских јавних библиотека конвенцији за међународну размену књига; питање обавезног оснивања јавних комуналних (градских и сеоских) библиотека на економској бази самоиздржавања или доходака из самоуправних бановинских пореских такси; организовање сеоских читаоница и покретних библиотека; стручна помоћ већ постојећим, које не располажу особљем, као и питање издавања националне библиографије.

У складу с тим, чланови Главне управе Друштва требало је да: пронађу начин за остварење свих

захтева изражених у „Предлогу закона о библиотекама“; да у оквиру свога чланства образују Одбор од представника свих друштвених секција који би израдио општа упутства свим јавним библиотекама у земљи за сређивање библиотечких каталога односно картотеке; успостављање стручних течајева за образовање библиотекара.

На Другом конгресу југословенских библиотекара извршен је и избор нових чланова Главне управе: Урош Џонић, председник, др Јосип Бадалић²⁹ (1888–1985), потпредседник, Милица Војиновић, секретар и Иванка Пилетић³⁰, благајник. Чланови Надзорног одбора били су: Драгослав Илић³¹, др Јанко Шлебингер³², др Елза Кучера³³.

Чланови Друштва били су и Милица Продановић³⁴ (1897–1992), Ева Верона³⁵ (1905–1996), Ђорђе Сп. Радојичић³⁶ (1905–1970), др Мелита Пивец Стеле³⁷ (1894–1996) и др.

У оквиру Друштва била је основана Библиографска секција, којој су запослени у Националној и свеучилишној књижници из Загреба и Народној библиотеци Србије из Београда доставили грађу која је требало да се изда у оквиру Друштва.

Рад Друштва југословенских библиотекара на образовању библиотечког кадра

Образовање библиотечког кадра било је, услед непостојања библиотечке школе, једна од важних функција Друштва. У ту сврху одржано је неколико реферата и предавања³⁸, првенствено у оквиру београдске секције:

²⁹ Тадашњи књижничар Националне и свеучилишне библиотеке у Загребу.

³⁰ Тадашњи библиотекар Народне библиотеке у Београду.

³¹ Тадашњи управник Народне библиотеке у Београду.

³² Тадашњи управник Државне библиотеке у Љубљани.

³³ Тадашњи књижничар Националне и свеучилишне библиотеке у Загребу.

³⁴ Председник Библиотечког друштва Србије (1947–1956), главни уредник часописа *Библиотечкар* (1948–1961), управник Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ (1944–1961).

³⁵ Библиотекар Националне и свеучилишне књижнице у Загребу, главни уредник часописа *Вјесник библиотекар Хрватске*, писац *Правила за издавање абecedног каталога* који се и данас користи.

³⁶ Академик, историчар књижевности, библиотекар Народне библиотеке Србије (1934–1945).

³⁷ Историчар, библиотекар Националне и универзитетске библиотеке у Љубљани.

³⁸ Љубомир Дурковић-Јакшић, „Удео Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ у школовању и уздизању библиотечког кадра“, *Годишњак града Београда* 23 (1976): 252.

²² Тадашњи писар Народне библиотеке у Београду.

²³ Тадашњи писар Народне библиотеке у Београду.

²⁴ Тадашњи писар Народне библиотеке у Београду.

²⁵ Тадашњи писар Народне библиотеке у Београду.

²⁶ Тадашњи библиотекар Министарства социјалне политике и народног здравља.

²⁷ Тадашњи библиотекар Министарства саобраћаја.

²⁸ Тадашњи библиотекар Министарства спољних послова.

1. „Циљеви, организација и добротворни рад Карнегијеве задужбине за међународни мир“, предавање Данице Јанковић;
2. „Библиотеке и библиотечко особље“, предавање Љубице Марковић;
3. „Живот и рад Јована Томића, управника Народне библиотеке у пензији“, предавање Уроша Џонића;
4. „О међународној организацији библиотечких друштава“, предавање Марије Илић Агапове;
5. „О часопису *Zentralblatt für Bibliothekswesen*“, предавање Бранка Милаковића;
6. „О обавезном примерку штампе на страни и код нас“, предавање Михаила Подољског;
7. „О стању бугарских библиотека“, предавање Ранка Младеновића;
8. „О руско-српској библиографији А. Погодина“, предавање Људмиле Михајловић;
9. „О књизи Марије Илић Агапове *Јавне библиотеке*“, предавање Љубице Марковић;
10. „Неколико примедба на библиографију Г. Никетића“, предавање Смиље Мишић;
11. „Саобраћајна библиографија“, предавање Драг. Арнаутовића;
12. „Наше библиотеке са погледом на њихово уређење“, предавање Љубице Марковић;
13. „Критички преглед једне библиографије о Св. Сави“, предавање др Ђорђа Радојичића;
14. „Један наш роман о Константину Филозофу – Св. Ђирилу, цариградском библиотекару IX века“, предавање Смиље Мишић;
15. „Одредница код анонима“, предавање Надежде Петровић;
16. „Организација набавке књига“, предавање др Цвете Јоба;
17. „Варшавски библиотечарски конгрес“, реферат др Цвете Јоба;
18. „Библиотеке у Бугарској“, предавање Љубице Марковић;
19. „Јоца Вујић, велики добротвор Универзитетске библиотеке у Београду“, предавање Уроша Џонића;
20. „Пут у Америку и утисци о америчком библиотекарству“, реферат др Јосипа Бадалића;
21. „Павле Поповић, професор Универзитета“, предавање Уроша Џонића.

Међународна сарадња

Године 1932. Друштво југословенских библиотекара приступило је Међународној федерацији библиотечких удружења³⁹, а исте године, делегат Друштва, др Мелита Пивец Стеле из Љубљане и члан делегације др Марија Илић Агапова присуствовале су Годишњем конгресу. На Конгресу 1935, као делегат присуствовао је др Јосип Бадалић, а члан је био Драг. Арнаутовић из београдске секције.

На позив Америчког удружења библиотекара, др Јосип Бадалић, као тадашњи председник Друштва, боравио је два месеца у Америци и упознао се са радом библиотека. Године 1937, библиотекари Универзитетске библиотеке у Београду, Милица Војиновић и Љубица Марковић, биле су на двомесечном студијском боравку у Чехословачкој. Реализована је и посета Зофје Кавецке из Универзитетске библиотеке у Познању, која је пренела своје утиске о боравку и обиласку библиотека у Југославији.

Остварена је сарадња са Међународним институтом за интелектуалну сарадњу⁴⁰, литванским библиотекарицама, а чланови Друштва били су позвани да учествују на Конгресу за општу документацију. На иницијативу пољских библиотекара, разговарало се и о питањима међународне позајмице.

Послати су захтеви за стручне листове на чешком, немачком и француском језику и успостављена је сарадња са библиотечарским друштвима у Чехословачкој и Пољској.

Престанак рада Друштва југословенских библиотекара

„Правилима“ је било дефинисано да Друштво престаје са радом када се за то, путем референдума, изјасни две трећине уписаних чланова. У том случају, имовина би била распоређена на следећи начин: све књиге које се на дан ликвидације затекну у централној стручној библиотеци Друштва, предају се Народној библиотеци у Београду, а књиге библиотека појединих секција једној од библиотеке на територији секције – према одлуци секцијске Управе. Покретна и непокретна имовина Друштва, као и готов новац и хартије од вредности, предају

³⁹ International Federation of Library Association and Institutions

⁴⁰ International Institute of Intellectual Cooperation

се на чување и руковање Министарству просвете, а од њега ће се начинити Фонд за стручно образовање и усавршавање библиотекара Краљевине Југославије из кога ће се давати потпора за штампање стручних радова из библиотекарства и одлазак у иностранство ради усавршавања у струци.

Од 1931. до 1937. године седиште Главне управе било је у Београду, с изузетком 1936. године, када, због оставке председника, није радила. Ова Управа је у истом периоду била и управа београдске секције. У оквиру ње је од 1931. до 1940. године одржано осам скупштина. Председници су били Иванка Пилетић (1932), Урош Џонић (1933–1935), Драгослав Илић (1936–1940). „Управа Секције је прикупљала податке о стању библиотека у Београду, радила на стварању централног каталога списка за библиографију и библиотекарство у београдским библиотекама, на измени друштвених Правила и на решавању општих проблема нашег библиотекарства, у заједници са Главном управом Друштва. Била је у вези са књижевним удружењем у Југославији”⁴¹.

Почетком 1938. године, седиште Друштва, на основу нових „Правила”, пренето је у Загреб, а 1939. године хрватски библиотекари изашли су из чланства и основали самостално Друштво, док је словеначка секција угашена.

Маја месеца 1940. године секција Београд, која је била задужена за чување архиве и благајне Главне управе Друштва, имала је скупштину чланова,

на којој је изабрала ранију управу коју су чинили Драгослав Илић, председник, Милица Војиновић, секретар, и Иванка Пилетић, благајник.

Године 1941, с почетком априлског рата, Друштво југословенских библиотекара обуставило је рад, који је, са измењеним именом и структуром, настављен након Другог светског рата.

Закључак

Друштво југословенских библиотекара је, у периоду између два светска рата, представљало институцију која је својим активностима доприниола развоју библиотечке делатности у целини.

Иако предлози чланова Друштва, у времену када је обављало своју мисију, углавном нису били прихваћени од стране шире друштвене заједнице и надлежних органа, не може се оспорити њихов значај у оквиру библиотечке професије. То се првенствено односи на темеље који су постављени у образовању библиотечног кадра, доношење прописа везаних за библиотечку делатност и сарадњу која је остварена са међународним институцијама, што је представљало добру основу за развој делатности након Другог светског рата.

У складу с тим, и стручњаци који су свој професионални развој започели у оквиру Друштва југословенских библиотекара, били су међу главним покретачима свих професионалних активности и у послератном периоду. Својим знањем које су, између осталог, стекли радећи на оснивању, а касније и промоцији Друштва, допринели су континуитету развоја библиотечке делатности на нашим просторима.

⁴¹ Милица Војиновић, „Друштво југословенских библиотекара: оснивање, организација и рад до 1941. године”, *Библиошкар* 7, 3–4 (1955): 177.

Литература:

1. Башовић, Љубинка. „Друштво југословенских библиотекара 1931–1941”. *Библиошкар* 33, 1–6 (1981): 59–71.
2. Војиновић, Милица. „Друштво југословенских библиотекара: оснивање, организација и рад до 1941. године”. *Библиошкар* 7, 3–4 (1955): 172–178.
3. Војиновић, Милица. „Друштво југословенских библиотекара”. *Гласник Народне библиотеке : годишња библиографија Народне библиотеке и извештаји о раду* 1, 3–4 (1940): X–XII.
4. Вукоњански, Игор. „Развој српске државности и положај државних чиновника”. *Баштина* 33 (2012): 313–335.
5. Дурковић-Јакшић, Љубомир. „Удео Универзитетске библиотеке 'Светозар Марковић' у школовању и уздизању библиотечног кадра”. *Годишњак града Београда* 23 (1976): 247–259.

6. Кумануди, Коста. „Правила о полагању државног стручног испита за прелаз чиновника Народне библиотеке у Београду из приправних у помоћне групе“. *Просветни гласник* 1, год. XLIV (јануар 1928): 1–5.
7. Фонд Министарства просвете Краљевине Југославије. *Зборник расписа Министарства просвете о раду на народном просветивању и Правила народних књижница и читаоница*. АЈ 66, 262, 503.
8. Фонд Министарства просвете Краљевине Југославије. Друштво југословенских библиотекара – Главна управа. АЈ 66, 339, 579.

Yugoslav Library Association – Its Activities and Achievements

Summary

This paper provides an overview of historical development of the Yugoslav Library Association, the most important organization for promoting librarianship in the Kingdom of Yugoslavia. Its first part describes the library legislation prior to constitution of the Yugoslav Library Association. Most of these legal acts were parts of some other laws dealing with areas close to librarianship. The second part is focused on the work of the Association and its structure. The management of the Association was divided into the central and local bodies. The central management consisted of the Congress, Main Management and Supervisory Board, while the local consisted of the Section Members Assembly, Section Management and boards established in the parts of the Kingdom where, for different reasons, it was not possible to establish specific sections. The third part describes the main achievements of the Yugoslav Library Association. During the First (1931) and the Second Congress (1938), the main course of librarianship in Yugoslavia and library cooperation on national and international level have been established. At both conferences participants were discussing the Law on Public Libraries, which was very important because if it had been promulgated it would have been the first to be created by a professional institution. Unfortunately, this law had not been adopted before the Second World War. Education of librarians was another important activity of the Yugoslav Library Association, due to the fact that schools which would educate such specialists did not exist in the Kingdom of Yugoslavia. The fourth part of the paper deals with the Association until the beginning of the Second World War in April 1941, and its termination according to the agreement made at the time of its founding. The paper also describes some aspects of professional development. Professionals who were helping the progress of librarianship in Yugoslavia through their work in the Yugoslav Library Association, have also contributed to the continuous development of librarianship in our region in the period after the Second World War.

Keywords:

Yugoslav Library Association, history, significance, Serbia, librarianship, 1918–1941, Yugoslav Library Association Rules, library education, international cooperation

Примљено: 1. јула 2014.
Исправке рукописа: 17. августа 2014.
Прихваћено за објављивање: 9. септембра 2014.